

Nanna Brochs Oslo

AV ERIK OLUF MELVOLD

TEGNINGER FRA BOKEN AV
ØYSTEIN JØRGENSEN OG
KNUT JØRGENSEN

Erik Oluf
Melvold

Antikvarisk
bokhjørne

I 1961 UTKOM – I 100
NUMMERERTE EKSEM-
PLARER – EN LITEN BOK

MED TITTELEN

«FOR BOLIGSAK OG
HJEMMETS TRIVSEL»:

ET UTVALG AV NANNA
BROCHS ARTIKLER FRA
1920-ÅRENE OM BL.A.

BOLIGNØDEN I BYEN.

BOKEN VAR UTGITT AV
NANNA BROCHS VENNER

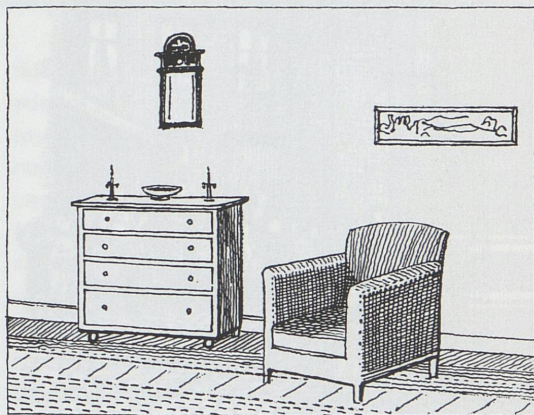
OG MEDARBEIDERE

«I ÆRBØDIGHET OG
RESPEKT FOR HENNES

LIVSGJERNING.»

Nanna Broch (1879-1971) var Oslo Helseråds berømte boliginspektør i mellomkrigstiden, og i artiklene hennes gnistrer det av indignasjon over hvordan tusener på tusener bodde i Oslo. Men parallelt med å avdekke disse mørke sidene ved datidens bysamfunn arbeidet hun også for å skape bedre hjem. Alle-

grovt overbefolket og sunnhetsfarlige. I Gråbeingårdene på Tøyen kan hun f.eks. fortelle om 18 mennesker på 38 m². I en annen leilighet var det så trangt at beboerne måtte heise barnevognen opp i taket om kvelden for å få plass til madrassene på gulvet. På 15 m² levde en mor med fire voksne sønner og én

rede i 1922 arrangerte hun den første «Østkantutstillingen» for å agitere for en praktisk, enkel og rimelig måte å møblere arbeiderhjemmene på – «vekk med nips og plysj» var ett av hennes slagord. Og i 1928 stod det vesle trehuset ferdig på vestsiden av Ankerbroen – det står der fortsatt. Her skapte hun over 90 utstillinger.

Det Oslo som Nanna Broch beskriver i sine artikler, ligger bare 70–80 år tilbake, men forholdene for de dårligst stilte var forferdende: tusener måtte ta til takke med leiligheter som både var

ukonfirmert pluss en gift sønn med kone og ett barn. Den verste elendigheten Broch tar oss med inn i, er 13 mennesker som bor på 6 m². Ja, det skal stå 6 m². Allerede fra 1913 hadde Oslo kommune bygd boliger. Var de beregnet på arbeiderklassen, hadde de stort sett 1-roms leiligheter, og disse ble da igjen grovt overbefolket.

I Tøyengata 47 – med 132 leiligheter – var det beregnet plass til 440 mennesker, men det bodde 820 der. Særlig i trehusene, som det fantes mange av i byen den gangen, var forholdene

ubeskrivelige. Husene råtne og glisne, gjerne med doene helt inntil beboelsesrommene. Taket kunne henge i en bue, gulvet var det farlig å gå over, så mørkt var det. I et toetasjes hus regnet det gjennom taket helt ned i første etasje. Og hussoppen grodde frodig i all fuktigheten. Broch ba en gang en husmor om ikke å skrape av soppen, men la den vokse for å se hvor mye som kunne danne seg over et lengre tidsrom. Etter 14 dager var det på en vegg soppkaker så store som tallerkner.

Særlig håpløse var forholdene i byens mange kjellerleiligheter. Nanna Broch registrerte hele 1200 av dem, med tusenvis av beboere. Av de 1200 var 650 kondemnert og hadde vært det i årevis, men fortsatt bodde det folk der. Broch forteller: «Mugglukst slår imot en fra det tussmørke rommet, hvor vinduskarmene ligger nesten helt nede på fortauet. (...) Så sant ikke husmoren har hatt tid på et par dager til å tørke over hver flekk, kommer det mugg på bildene, sengeklærne og gangklærne. (...) Hus-truen og moren hennes er tynte og gråbleke. Barna er 2–3 år gamle. Metall rustet, treverk, klær, skotøy mugner – hvordan vil det gå med de små barnekroppene? Hver evige lange natt, hver stund på dagen de ikke kan sendes ut på gaten – puster de kjellerluft inn uavlatelig.»

Til en annen barnefamilie sier legen at det er «selvmord å bo her»,

men familien måtte fortsatt holde til i kjelleren. De klarte ikke å skaffe seg noe annet. Disse leilighetene var de rene dødsfeller: «Etter ca. fire års forløp var mannen og det ene av de to barna angrepet og døde av tuberkulose. I den familien som bodde der før dem, var det ett dødsfall av tuberkulose.» I en annen kjellerleilighet bor en gammel kvinne med to voksne sønner, en datter og svigersønn og et lite barnebarn. «Begge sønnene har hatt giktfeber, den ene har dessuten hentet seg bronkitt og astma i sitt arbeide og derfor ligget til sengs en hel vinter og gått arbeidsudyktig i over fire år. (...) Alle sammen er elendige av gikt.» I et foredrag sier Nanna Broch at resultatet av å bo i slike boliger «blir da også syke, tuberkulosestruede og tuberkuløse barn. Livstråd på livstråd klippes av – barna og ungdommen forkrøples og går til grunne.»

I Vika beretter Broch

om en annen kjellerleilighet: «Kjøkkenet har en tynn panelvegg ut mot det svære kjellerhullet, og er så smalt at står man på venstre side helt inntil veggen, tar man med høyre hånd på den motsatte. Mat kan man ikke ha stående der, for det er umulig å holde rottene ute. Innenfor er stuen. Under vinduet, hvis karm er noen få centimeter over jordkanten, løper en fast «benk». Det er grunnmuren som ligger inne i rommet. Under taket, nettopp der hvor sengene må stå, løper gårdens vannledningsrør. Fuktigheten i rommet kondenserer på det kalde jernet og drypper ned. Derfor har konen tvundet tykt med vatt og tøy rundt rørene. Det slitte gulvet, som daglig skures for å holde luften ren, står alltid fuktig, kan ikke tørke.» Her bor mor, far og tre småbarn.

Bolignøden i mellomkrigstiden – og særlig i

1920-årene – var voldsom, dette på tross av at kommunen årlig bygde hundrevis av nye boliger. Hvis man ikke på egen hånd kunne skaffe seg leilighet, var det å stille seg på leiegårdskontorets liste som hussøkende. I 1920-årene stod det jevnt over drøye 4000 husstander her, dvs. 12-15000 mennesker, altså om lag 5% av byens befolkning. Men ikke alle kunne registreres på denne listen: Man måtte ha hjemstavsrett i Oslo og også bo i en overbefolket eller sunnheitsfarlig leilighet. Av de 4000 familiene på listen var 1/4 av dem oppløst pga. boligmangel: mor og far bodde forskjellige steder, og barna var enten satt bort eller på barnehjem. Nanna Broch sier: «Bolignøden som den er i dag, er oppløst familieliv gjennom årrekker. Bolignøden er ødelagt helse for menn og kvinner, og arbeidsudyktighet i altfor

tidlig alder. Bolignøden er ødelagt skolegang for tusener av barn. Bolignøden er ødeleggelse av ungdomsevne og vilje til å heve seg høyere opp enn til slitet. Bolignøden vil si mangel på pleie og stell for syke og gamle. Ja, bolignøden vil si tuberkulosens uhindrede herjing over landet.»

Nanna Broch nedla et fremragende arbeid for å hjelpe byens tusener av ulykkelige med å bedre deres boligforhold. Så det er egentlig nokså pussig at ikke hun har fått en vei eller gate oppkalt etter seg. Det er ikke så mange kvinner som er navngivere her i byen. ■

Erik Oluf Melvold

Antikvarisk bokhjørne